

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Галина Ковачева

**относно дисертационен труд на тема: „ПРЕВЕНЦИЯ НА
ПРЕСТЪПНОСТТА, СВЪРЗАНА С ДОМАШНО НАСИЛИЕ
СПРЯМО ЖЕНИ В РЕПУБЛИКА КАЗАХСТАН”,
представен от Макпал Бахитжанкизи Кайназарова,
докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Правни науки”,
Юридически факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“,
за присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР”,
професионално направление: 3.6. „Право”,
докторска програма „Криминология”**

Настоящата рецензия е изготвена в качеството ми на член на научно жури съгласно заповед на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ № 243 от 20.04.2023 г. за защита на дисертационен труд на тема „Превенция на престъпността, свързана с домашно насилие спрямо жени в Република Казахстан“, представен от Макпал Бахитжанкизи Кайназарова за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.6. „Право”, докторска програма „Криминология“.

1. Актуалност и значимост на разработения научен проблем

Дисертационният труд на Макпал Бахитжанкизи Кайназарова е посветен на актуална проблематика, свързана с домашното насилие и превенцията на престъпните посегателства спрямо жени в Република Казахстан. Домашното насилие е явление, което надхвърля границите на отделната държава, но потребността от предвиждане на съвременна правна защита на жените на национално ниво определя обхвата на изследването. Актуалността на темата проличава и от приведените данни от Световната здравна организация, показващи широките граници на виктимизация на жените от сексуалното насилие в глобален план.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Трудът е в обем от 239 стр. и е структуриран в: увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и приложения. Използвани са 173 източника на български, руски и английски език, сред които нормативни актове, монографии, студии, статии, интернет сайтове.

В уводната част на дисертационния труд е обоснована актуалността на изследването. Формулирани са обекта, предмета, целите и задачите. Представена е методологията, включваща проучване сред граждани на Република Казахстан и сред служители в кризисни центрове и центрове за подпомагане на жертви на домашно насилие, с цел установяване мащабите на домашното насилие спрямо жени в страната и чувствителността на населението към посочения проблем. Очертана е научно-практическата значимост на разглежданата проблематика.

Първа глава е посветена на същността на социалното явление – домашно насилие спрямо жени и е структурирана в три пункта. Изследвани са понятията „домашно насилие” и „насилие в семейството” и е представен възгледът на автора по отношение на домашното насилие и насилствените престъпни посегателства в семейната среда. Изследвано е законодателството за превенция на домашното насилие в Киргизстан, Молдова, Узбекистан, Грузия, Беларус, Армения, Таджикистан, Азербайджан, Литва, Испания, Руската федерация, Украйна, Казахстан и България. Представени са резултатите от проведеното изследване сред населението на Република Казахстан относно същността и видовете насилие в семейството. Макпал Кайназарова достига до извода, че проблемът за домашното насилие е актуален и обхваща противоправни деяния, съдържащи признаци на различни форми на насилие. В критичен план е посочена липсата на единен понятиен апарат и изчерпателното изброяване на формите на домашно насилие. По-нататък е представена авторската класификация на видовете насилие спрямо жените, обхващаща:

физическото, психологическото, сексуалното и икономическото насилие. Представени са относимите състави на престъпления, групирани в зависимост от изведените четири вида насилие спрямо жени в семейната среда. Наред с това, въз основа на анализа на съставите на административни нарушения, относими към домашното насилие е направен извод, че осигуряваната закрила не е достатъчна за защита правата на пострадалите лица, поради което са направени предложения за криминализиране на умишленото причиняване на лека телесна повреда и побой като престъпления, свързани с домашно насилие.

Във втора глава е представена криминологическата характеристика на насилствените престъпления спрямо жени, осъществявани в семейството. Очертани са състоянието, структурата и динамиката на разглежданото социално явление. Представена е високата латентност на престъпленията, свързани с домашно насилие спрямо жени, като докторантът се позовава на данните от проведеното изследване сред населението. Тук са посочени и причините, поради които респондентите не се обръщат за съдействие към компетентните органи. Впечатление правят данните, сочещи към снижаване на нивото на статистически представените престъпления, свързани с насилие спрямо жени, съпоставени с нарастването на дела на административните правонарушения, свързани с домашно насилие (декриминализираните форми на престъпни посегателства, очертани в първа глава), което подчертава сериозността на изследвания проблем. По-нататък са изследвани причините на домашното насилие спрямо жени. В сравнителен план са представени резултатите от проучването сред населението и сред служителите от кризисните центрове по отношение на различните видове детерминанти. Изследван е и проблемът за критериите при определяне на пострадалото лице като жертва на домашно насилие във връзка с получаването на социална помощ и закрила.

В трета глава са изследвани основните направления на превантивната дейност. Представени са наказателноправните мерки и мерките за профилактика на домашното насилие. Изследвани са нормативните актове в сравнителен план по отношение на понятието „профилактика”, което в Република Казахстан се използва отделно от термина „превенция”, макар по същество и двете дейности да се разглеждат в контекста на превенцията на престъпността. Интерес представлява проучването сред населението и служителите от кризисните центрове относно ефективността на посоченото законодателство, като около 1/3 от респондентите от двете групи се затрудняват в преценката си. Като приоритетно направление на превантивната дейност е изведено повишаването на наказателната репресия спрямо извършителите на престъпленията, свързани с домашно насилие. Като проблем е посочена недостатъчната достъпност на държавните услуги и мерки за защита на жените от домашно насилие, както и недостатъчните кадрови, финансови и технически ресурси. В критичен план е изследван и въпросът за липса на ефективен механизъм за координация между държавните органи, осъществяващи превантивната дейност. Направени са предложения за изготвяне на методически препоръки за оказване на помощ на потенциална жертва или лице, извършващо семейно-битово насилие, както и за изменение в Стандарта за оказване на специални социални услуги на жертвите на битово насилие. Представени са мерките на криминологическата превенция, като фокусът е поставен върху раннопревантивното въздействие и индивидуалнопрофилактичните мерки. Изследвана е ролята на обществената система за защита на жените – жертви на домашно насилие. Като проблеми са изведени: недостатъчният брой кризисни центрове, липсата на информация сред потенциалните жертви за възможностите за осигуряване на услуги и защита, необходимостта от утвърждаване на единни индикатори за ефективността на работата на кризисните центрове и

др. Направени са предложения за мерки от законодателен и организационен характер за активното включване на органите на обществеността и повишаване на ефективността на взаимодействието им с държавните органи.

В заключението на дисертационния труд са представени основните изводи от изследването на престъпността, свързана с домашно насилие спрямо жени в Република Казахстан и са отправени препоръки за усъвършенстване на превантивната дейност.

3. Оценка на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Представеният дисертационен труд съдържа редица приноси с научен и научно-приложен характер, а именно:

1. Проведено е сравнителноправно изследване на законодателството и практиката по превенция на престъпленията, свързани с домашното насилие спрямо жени в Република Казахстан и други държави.

2. Разработена е класификация на видовете домашно насилие и съответстващите им състави на престъпления в наказателното законодателство.

3. Извършен е криминологичен анализ на престъпността, свързана с домашно насилие в Република Казахстан, като са изследвани нивото, структурата, динамиката, латентостта и причините на посоченото социално явление.

4. Проведено е емпирично изследване сред населението и служителите в кризисните центрове за оказване на помощ на жертви на домашно насилие, с цел установяване мащабите на домашното насилие спрямо жени в страната и чувствителността на населението към посочения проблем, както и необходимите мерки за осигуряване на ефективна превантивна дейност и защита на пострадалите лица.

5. Направени са редица предложения от организационен характер и *de lege ferenda*, сред които централно място заемат предложенията, свързани с криминализиране на някои прояви на домашно насилие.

4. Становище относно наличието или липсата на плагиатство

Анализът на научната продукция на Макпал Бахитжанкизи Кайназарова, както и стилът на дисертационния труд, ми дават основание да приема, че всички приноси от научен и научно-приложен характер са дело на автора.

5. Оценка на публикациите по дисертацията и оценка на автореферата

Представени са три публикации по темата на дисертацията. Те отразяват важна част от получените в дисертационния труд резултати, което осигурява необходимата публичност на приносите и постиженията в изследването. Публикациите показват задълбоченост и системност в подготовката и осъществяването на научноизследователския процес.

Подготвеният от кандидата автореферат е в обем от 27 страници. В него правилно са отразени основните изследователски резултати, изводи, препоръки и приноси. Личните ми впечатления от Макпал Кайназарова са от положените докторантски минимума по научната специалност и темата на дисертационния труд, където в качеството ми на член на изпитната комисия установих задълбочената ѝ подготовка по изследвания научен проблем. Тези впечатления се допълват и от представянето ѝ на предварителното обсъждане на дисертационния труд.

6. Критични бележки и препоръки

Към дисертационния труд могат да бъдат направени някои бележки и препоръки:

1. Посоченият в дисертацията и автореферата обем на дисертационния труд е неточен. Дисертацията е с обем 239 страници, а не 253 (посочени в дисертацията) или 256 (посочени в автореферата). Неточност съществува и

в посоченото количество литературни източници. В своята съвкупност те са 173, а не 291, при това съществуват няколко повторения на нормативни актове, макар и незначителни по обем.

2. В изводите към § 1 на първа глава Макпал Кайназарова представя схващанията за понятията „домашно насилие” и „насилие в семейството”, основани на сравнителноправното изследване на законодателството в различни държави. Липсва обаче авторската позиция относно границите на двете понятия и съответно – налице ли е известно припокриване, още повече, че в изводите е посочено, че според приведените примери в някои държави актовете на насилие спрямо бивш партньор попадат в хипотезата както на домашно насилие, така и на насилие в семейството.

3. В § 3 на първа глава при анализа на съотношението между криминализацията и декриминализацията на прояви на домашно насилие е необходима по-ясна и прецизна аргументация относно необходимостта от криминализация на леката телесна повреда и побоя (стр. 79-80). Представените аргументи за криминализацията на посочените деяния са извлечени от Алтернативен доклад за спазване от Руската федерация на Конвенцията ООН за ликвидирането на всички форми на дискриминация по отношение на жените, а не въз основа на съдържателен анализ на законодателството на Република Казахстан.

4. Заглавието на § 3 от втора глава „Криминологическа оценка на последствията от престъпленията в семейно-битовата сфера спрямо жени” не насочва правилно към съдържанието на параграфа, което е свързано с осигуряването на подкрепа от страна на държавата на пострадалите от домашно насилие жени. Не са анализирани в достатъчна степен проблемните области в съществуващия стандарт за оказване на социални услуги, както и резултатите от анкетното проучване относно възможните последици и травми на пострадалите от домашно насилие

жени. Липсват предложения за конкретни мерки за повишаване нивото на защита на жените – жертви на домашно насилие.

Отделно следва да се посочи, че в автореферата главите са структурирани в пунктове, а не параграфи и тяхната поредност във втора глава е различна – първо са представени причините на домашното насилие спрямо жени и след това - състоянието, структурата и динамиката на престъпността, свързана с домашно насилие спрямо жени в Република Казахстан. В дисертационния труд трета глава е структурирана в четири параграфа, а в автореферата – в три, като отсъства представяне на съдържанието на параграфа, посветен на законодателството за превенция на домашно насилие спрямо жени в Република Казахстан.

Направените бележки и препоръки не разколебават общата ми положителна оценка на дисертационното изследване и на реализираните от автора научни и научно-приложни приноси.

7. Заключение

Посочените резултати от изследването на Макпал Бахитжанкизи Кайназарова на тема: „Превенция на престъпността, свързана с домашно насилие спрямо жени в Република Казахстан” ми дават основание за положителна оценка на представения труд. Считаю, че кандидатът е изпълнил изискванията на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ за придобиване на образователната и научна степен „доктор”. Това ми позволява да гласувам положително за присъждането на Макпал Бахитжанкизи Кайназарова на образователната и научната степен „доктор“ по професионално направление 3.6 „Право“, докторска програма „Криминология“.

15 май 2023 г.
гр. Варна

РЕЦЕНЗЕНТ:
(доц. д-р Галина Ковачева)